

**ANTWERPSE SCHEEPVAART
VAN DE VREDE VAN CATEAU-CAMBRÉSIS
TOT DE VAL VAN DE STAD
(1559-1585)**

Gustaaf Asaert

Ere-departementshoofd Rijksarchief

Woord vooraf

De Antwerpse vloot van de zestiende eeuw was samengesteld uit vaartuigen die hoofdzakelijk de zeeën bezeilden maar daarnaast ook op rivieren bedrijvig waren. Het waren koopvaarders die in tijd van oorlog of om zich tegen kapers te beschermen met stukken geschut werden bewapend¹. In de jaren tachtig had de stad ook een kleine oorlogsvloot uitgerust².

Naast de zeeschepen bestond de vloot ook uit rivierschepen. Deze vaartuigen waren in hoofdzaak bedrijvig op de binnenwateren van de Nederlanden. Sommige waren geschikt om buitengaats te varen. Verder waren er havenboten, in en om de haven bedrijvig zoals veerpleiten, roeischuiten, overslagschepen, ballastschepen en de stadsbargie, het officiële staatsieschip van de stad. Mest- en beerschepen bestemd voor de afvoer van afval en faecaliën kunnen bij deze reeks worden gerekend. Verder bestond er een Antwerpse visservloot met als typische vissersvaartuigen het ankerschip en het riekschip. Ook van belang was het waterschip, geen vaartuig dat de visserij beoefende maar wel een transporteur van verse vis van de Zeeuwse havens naar Antwerpen.

Omdat zee- en riviervaart niet messcherp van elkaar te onderscheiden zijn, zeegaande schepen kwamen op de rivieren en riviervaarders kwamen op zee, is het moeilijk om cijfers te kleven op het juiste aantal zee- en rivierschepen. Wel zijn er elementen die het onderscheid zeegaand schip- binnenvaarder kunnen helpen verklaren.

Er is vooreerst het scheepstype³: als zeeschip zijn aangerekend de bark, de heude, de hulk, de karveel, de kraaier het meersschip, het razeilschip, de vlieboot.

¹ G. Asaert, Antwerpse zeevaarders en de bewapening van hun schepen in 1563-1564. In: Medelingen van de Marine Academie, 26, (1980-1981), pp. 1-32.

² G. Asaert, Een brug te veel. Antwerpens scheepsmacht tijdens het Parmabeleg 1584-1585. In: Van Blauwe Stoep tot Citadel. Varia Historica Brabantica Nova Ludovico Pirenne dedicata. 's-Hertogenbosch, 1988, pp. 129-140.

³ Het zou ons te ver voeren in te gaan op de beschrijving van elk scheepstype. Hiervoor verwijzen we naar de bestaande literatuur.

Worden als rivierschip beschouwd : de bijlander, de boot, de damloper, de drimmelaar, de eertvelder, de emer, de krapschuit, de schuit, de sei, het turf-schip en uiteraard ook het rivierschip. Hierbij komen ook nog de vissers-vaartuigen ankerschip, buis, mosselschip, riekschip, visboot, visschuit en het genoemde waterschip.

Twijfelgevallen zijn onder meer de emer en de kogge hoewel dit beroemde schip van de middeleeuwen in de zestiende eeuw vooral als een riviervaarder is ingezet. Moeilijk klasseerbaar is de pleit die vooral actief was op de Brabantse en Vlaamse rivieren. Meermaals is echter gebleken dat grote pleiten van 70-80 ton zeewaardig bleken te zijn en zelfs als zeepleiten werden omschreven. Hun aanwezigheid in overzeese havens, de plaats van een schipbreuk, het praaien door kapers of een verklaring over averij aan goederen op zee kunnen dit aantonen.

Wanneer de pleit als "zeepleit" wordt omschreven is alle twijfel uiteraard verdwenen.

Indien de koper of verkoper van de pleit afkomstig was van een kleine rivierhaven zoals Waasmunster dan was dit vaartuig zeer waarschijnlijk een rivierschip dat de Durme kon bevaren.

In de bronnen van de hier onderzochte periode 1559-1585 werden een zeventigtal diverse scheepstypes in bezit van Antwerpenaren opgetekend. Sommige verwijzen naar de herkomst (Vlaamse boot) of de bestemming van het schip (Engelandvaarder), andere houden verband met de bouwwijze (kielschip) of de tuigage (marsschip). Weer andere vestigen de aandacht op de verscheepte vracht (turfpleit) of de specifieke opdracht (oorlogsschip). Ook zijn er scheepstypes van mengvormen zoals de heudebark of de buiskarveel.

De meeste van deze benamingen komen zelden voor. Maar er zijn vier types die de gehele periode 1559-1585 hebben gedomineerd. Dat waren de karveel, een grote zeevaarder, de heude, een klein zeeschip, de pleit, meestal een rivierschip, soms een zeewaardig vaartuig en het waterschip gebruikt bij transport van vis.

Heuden en pleiten vormden de ruggengraat van de Antwerpse vloot. De karveel was zeer conjunctuurgevoelig en het aantal karvelen kon sterk schommelen naargelang de economische toestand. Het waterschip nam in de Antwerpse vloot een minder belangrijke plaats in.

De kogge, in de vijftiende eeuw het meest gebruikte schip, kwam nog slechts sporadisch onder Antwerpse vlag voor.

De karveel werd door de Antwerpenaars ingezet op de vaart naar Iberië en de Atlantische eilanden, ook wel naar de Baltische zee. Het type ontstond in de

Middellandse Zee en werd in de Nederlanden in de vijftiende eeuw geïntroduceerd. De eerste karveel, althans een scheepspart, werd in 1455 te Antwerpen verkocht door een Hanzekoopman⁴.

Wanneer een scheepstype als echt Antwerps moet worden omschreven dan is het wel de heude, ook heu of hoy geheten.. De meeste Antwerpse schepen in Engelse bronnen aangetroffen waren van dit type. Blijkbaar was dit vaartuig de Antwerpse Engelandvaarder bij uitnemendheid. Het is zeer te betreuren dat informatie over de heude zo schaars is. Een scheepswrak is nooit boven water gekomen en iconografisch moeten we ons tevreden stellen met afbeeldingen van na de 16de eeuw.

De pleit is dan weer de typische binnenvaarder van de Vlaamse, Brabantse en Noord-Nederlandse wateren.

Het waterschip was als vistransporteur bedrijvig op Schelde en Honte.

Al deze Antwerpse schepen zijn aan het licht gekomen door archiefonderzoek, voornamelijk in Antwerpse seriële bronnen, hoofdzakelijk schepenregisters en certificatieboeken. Hierin bevinden zich minuten van verkoopakten van schepen. Deze vaartuigen, met dezelfde scheepsnaam en dezelfde schipper, troffen wij aan in vreemde bronnen, vooral Engelse.

Slechts een gering aantal schepen werd bij scheepsbouwers, Antwerpse of vreemde, dus nieuw aangekocht. De meeste vaartuigen werden tweedehands aangeschaft bij andere schippers, zowel Antwerpse als vreemde. Slechts zelden kochten Antwerpenaren hun schepen in vreemde havens. Het gebeurde dat onze schippers hun vaartuigen met andere ruilden. Wanneer het ene schip het andere in waarde overtrof moest dan als compensatie een geldsom worden opgelegd.

Verhuring van schepen was eerder uitzonderlijk.

Wanneer een scheepseigenaar zijn verplichtingen niet meer kon voldoen werd zijn eigendom, in casu zijn schip, bij openbaar opbod verkocht. De schuldeiser wendde zich tot de amman, de stedelijke ambtenaar betrokken bij de burgerlijke rechtspraak, die het schip openbaar⁵ liet verkopen door de hiervoor bevoegde oudkleerkopers. Het ligt voor de hand dat in crisisjaren het aantal openbare verkopen opmerkelijk toenam.

⁴ Verkoop door de Hanzekoopman Steven Butken, met residentie te Antwerpen, van 1/8 scheepspart van een karveel aan de Antwerpse schipper Jan Moen. G. Asaert, *De Antwerpse scheepvaart in de XVe eeuw (1394-1480) Bijdrage tot de economische geschiedenis van de stad Antwerpen*. Brussel, 1973, p. 60.

⁵ Wat gebeurde vóór het schippershuis De Lelie aan de westzijde van de Grote Markt, nu Gildekamersstraat.

De prijzen van schepen lagen vrij hoog. Het is bekend dat een ambachtsman, toch een geschoold arbeider, in deze periode 30 à 45 lb. gro. Vl.⁶ per jaar kon verdienen. De prijs van een klein scheepje, zoals een emer of een schuit, kon al de 10 lb. overstijgen. Grote zeebodems kosten soms honderden ponden. Het is duidelijk dat met een scheepverkoop grote kapitalen in beweging kwamen. De grootste schepen, de karvelen, lagen het hoogst in prijs, en waren soms honderden ponden waard. Pleiten en heuden behoorden tot een lagere prijsklasse. Zelden of nooit werd cash betaald. De verkoper verleende krediet in de zin dat de koopsom over verschillende termijnen en jaren mocht worden aan-gezuiverd.

Omwille van de hoge investering waren grote en dus dure schepen eigendom van meerdere personen, vaak een schipper en één of meerdere kooplieden. Om veiligheidsredenen kon het scheepseigendom in parten worden opgedeeld en zo verdeeld over diverse eigenaars. Bij verlies van het schip werd het geldelijk verlies voor de eigenaar beperkt tot zijn part en behield men de parten belegd in andere schepen. Wie zo overmoedig was een geheel schip te bezitten was bij schipbreuk alles kwijt.

De overgrote meerderheid van de Antwerpse schepen was eigendom van schippers.

ANTWERPSE SCHEEPSLIJSTEN 1559-1585

Inleiding

Er zijn geen Antwerpse scheepslijsten van de zestiende eeuw of van vroegere tijden bekend. Documenten die nominatim informatie verschaffen over schepen en kapiteins en die de havenbeweging noteren zoals havenboeken (*port books*), douanelijsten, lijsten van inkomende en uitvarende schepen, zijn tijdens de jaren 1559-1585 mogelijk opgesteld maar niet bewaard gebleven. Daarom is het zinvol ze te publiceren aan de hand van de voorhanden zijnde archivalia. Een ernstige hinderpaal is dat de data niet voor het grijpen liggen maar door opsporing aan het licht moeten komen wat een bijzonder arbeidsintensief archiefwerk is.

De voorliggende lijsten zijn dan ook het resultaat van een systematisch onderzoek in diverse bronnen, zowel Antwerpse als buitenlandse, wat tientallen jaren in beslag heeft genomen.

⁶ Bedoeld is het Vlaamse pond van 240 groten, gelijk aan 6 Karolusgulden.

De belangrijkste Antwerpse bronnen die namen opleveren van schepen, zeevarenden en rivierschippers⁷ zijn in hoofdzaak de schepenregisters⁸, inclusief de collectanea⁹, en de certificatieboeken¹⁰. Dit omvangrijk materiaal moet worden aangevuld met de reeksen rekwestboeken¹¹, collegiale actenboeken¹² en notariële protocollen¹³. Voor de jaren 1562-1563 vormen de grootboeken van de te Antwerpen gevestigde Spaanse zeeverzekeraar Juan Henriques¹⁴ een belangrijke aanvulling. Wat de buitenlandse bronnen betreft zijn het vooral Engelse documenten die voor dit onderzoek zijn aangewezen. Het gaat om de customs accounts¹⁵ van diverse Engelse havens maar vooral om de port books met deze van Londen¹⁶ als kostbaarste bron.

Het systematisch doornemen van al dit materiaal is zeer arbeidsintensief, wij zijn er mede gestart in 1969, en finaal heeft het geleid tot een reeks scheepslijsten beginnend in 1559 en beëindigd in 1585.

Het begin van het onderzoek met het jaar 1559 is toe te schrijven aan het al gepresteerde werk van Marleen Cassiers¹⁷ die de jaren 1555-1558 in haar licentieverhandeling heeft behandeld.

⁷ De opdeling in zeevarenden en rivierschippers betekent geenszins dat het om twee wel afgebakende beroepscategorieën gaat. Schippers die de binnenwateren bevaarden waagden zich op zee, omgekeerd zeilden ook zeeschepen op stromen en rivieren.

⁸ Zij bevatten alle transacties binnen de stad en vrijheid van Antwerpen aangegaan met twee schepenen als getuigen en geregistreerd in de zogenaamde schepenregisters. Bewaard van 1394 tot 1797 met enige hiaten.

⁹ Akten aangegaan voor de stadsschepenen die niet in de schepenregisters zijn ingebonden maar afzonderlijk "gecollecteerd". Zij omvatten de periode 1430-1729.

¹⁰ Certificaten zijn schriftelijke verklaringen onder eed afgelegd vóór de magistraat en door deze afgeleverd aan particulieren, veelal kooplieden die dit verzoeken om commerciële en (of) juridische redenen. De certificatieboeken omvatten de periode 1488-1614.

¹¹ Bevatten rekenen of verzoekschriften van privé-personen en verenigingen gericht aan burgemeesters en schepenen. Zij zijn bewaard van 1559 tot 1797.

¹² Collegiale actenboeken bevatten alle dagelijkse besluiten betreffend het financieel beheer en het bestuur van de stad. Zij zijn bewaard van 1569 tot 1795.

¹³ Door notarissen aangelegde registers van minuutakten.

¹⁴ IB 2.314-2.315. Insolvente boedel van Juan Henricquez, zeeverzekeringen. Cfr. Pk 3.383. A. Wasteels, Juan Henriquez, makelaar in zeeverzekeringen te Antwerpen (1562-1563). Licentiaatsverhandeling Rijksuniversiteit Gent, 1967.

¹⁵ Rekeningen van de Engelse douanediens ten behoeve van het Public Record Office te Londen.

¹⁶ Gedeeltelijk uitgegeven door B. Dietz, *The Port and Trade of early Elizabethan London. Documents.* Londen, 1972.

¹⁷ M. Cassiers, *Bijdrage tot de geschiedenis van de Antwerpse scheepvaart en scheepvaartbeweging in het midden van de 16^e eeuw (1555-1558).* Onuitgegeven licentiaatsverhandeling Rijksuniversiteit Gent, 1977-1978. Lezing door M. Cassiers in de sectie Scheepvaart-geschiedenis en -archeologie van de Marine Academie op 24 oktober 1979 onder de titel *Scheepvaart te Antwerpen in het midden van de 16de eeuw.*

Methode

In aanmerking is genomen iedere vermelding van een schip waarvan:

1. de schipper als inwoner of poorter van Antwerpen is vermeld of als zodanig bekend staat;
2. bij de scheepsnaam de vermelding “van Antwerpen” staat;
3. de schipper een niet-Antwerpenaar is maar de eigenaar(s), reder(s), burger(s) (poorter(s)) van Antwerpen is (zijn). Ook de eigenaar van een scheepspart komt in aanmerking. Bevrachters zijn uitgesloten.

Bij scheepsverkopingen nemen wij de nieuwe Antwerpse bezitter, de koper dus, in aanmerking, niet de verkoper.

Bij verkoop wordt dit nadrukkelijk vermeld en wel om een dubbele telling te vermijden.

Vóór de schuine streep staat de naam van de schipper die meestal ook de eigenaar is. Na / worden de namen van de (andere) eigenaars, meestal niet-schippers vermeld. Alle voorkomende namen betreffen Antwerpenaars tenzij de herkomst expliciet is vermeld.

Bij de scheepsnaam is het lidwoord (de, het, ‘t) weggelaten.

Van de personen zijn de voornamen afgekort. De scheepstypen worden met sigels aangeduid, zoals vermeld op de respectieve lijsten van afkortingen.

De namen van schepen, schippers en eigenaars zijn door ons uniform gemaakt volgens de meest voorkomende schrijfwijze. B.v. Swaen, Swane, Zwane, Zwaen(e) werd Swaen, voor Sint, Sente, kozen wij St.

Schepen die dezelfde scheepsnaam voerden, van hetzelfde scheepstype waren, en met een schipper en/of eigenaar die vermeld zijn in jaren die elkaar niet opvolgen hebben wij in de maximum drie er tussenliggende jaren opgenomen. Dit staat uitdrukkelijk vermeld. Een vaartuig verkocht aan een Antwerpenaar is niet aangerekend om een dubbele telling te voorkomen.

B.v. het schip Den Ezel van schipper Adam van Willigen vermeld in 1571 en 1577 wordt niet aangerekend in de tussenliggende jaren. Zekerheid ontbreekt dat het om hetzelfde vaartuig gaat dat ook in de voornoemde tussenliggende jaren in de vaart zou zijn geweest. Maar het schip De Roode Roose van schipper Adriaen Claessone vermeld in 1563 en 1566 nemen wij wel in aanmerking.

Engelse en Spaanse namen van schippers en schepen zijn tussen ronde haken opgenomen.

Gebruikte afkortingen

Bronnen

- CB Antwerpen, Stadsarchief, certificatieboeken
HCA Londen, Public Record Office, High Court of Admiralty
Henriquez Antwerpen, Stadsarchief, zeeverzekeringen van Juan Henriquez
Smekens Braakliggend terrein betreffende onze nationale Zeevaart-geschiedenis in de Moderne tijden. In: Mededelingen van de Marine Academie, boek X, 1956-1957, pp. 45-67
PEA Brussel, Algemeen Rijksarchief, papieren van staat en audiëntie
Pk Antwerpen, Stadsarchief, privilegekamer
SR Antwerpen, Stadsarchief, schepenregisters

Voornamen

Ab	Abraham	Gui	Guido
Adr	Adriaen	H	Henric, Hendrick
Aer	Aernoud	Hub	Hubrecht
Amb	Ambrosius	Huy	Huybrecht
And	Andries	J	Jan
Ant	Anthonis	Jac	Jacob, Jacop
Bal	Balthazar	Jas	Jaspar, Jasper
Ber	Bertelmeeus	Jor	Joris
Bern	Bernard	Ker	Kerstiaen
Ch	Charles, Kaerle	Lam	Lambrecht
Cfl	Christoffel	Lau	Laureis, Laureys
Chr	Christiaen	Len	Lenaert
Cor	Cornelis	Lie	Lieven
Dam	Damiaen	Mat	Mathijs, Matheus
Dan	Daneel	Mel	Melchior
Dav	Davidt	Mer	Merten, Marten
Dkt	Danckaert	Ml	Michiel
Dom	Dominicus	Nic	Niclaes
Edw	Eduard	Ol	Olivier
Fr	Frans, Franchoyts	P	Peter, Pieter
Fre	Frederick	Pau	Pauwels
Ghe	Gheraert	Phi	Philips
Gil	Gillis, Gielis	Roc	Rochus
God	Godevaert	Rog	Rogier

Rom	Rombout	Th	Thomas
Seb	Sebastiaen, Bastiaen	vd	van den, van der
Ser	Servaes	W	Willem
Sym	Simon, Symoen	Wr	Wouter

Scheepstypes

AN	ankerschip	KP	krapschuit
BA	bark	KR	kraaier
BC	baccrenderscepe	KS	kromstevenschuit
BE	belander	KT	karveelboot
BO	boeier	LU	luitschip
BT	boot	ME	meersschip
BS	bootschip	MO	mosselschip
BU	buis	PB	platberk
CO	couwerschepe	PI	pink
CR	krabber, crabbeschuyte	PL	pleit
CS	caeckschuyte	RA	razeilschip
DA	damloper	RI	riekschip
DR	drimmelaar	RV	rivierschip
EM	emer	SC	schuit
HB	heudebark	SE	sei, soy
HBO	heudeboeier	SP	speelboot
HE	heude	SS	schuitschip
KA	karveel	VI	visboot
KB	karveelboeier	VS	visschuit
KI	kielschip	VL	vliesboot
KO	kogge	WA	waterschip

Antwerpse scheepsberichten 1559

Op 5 juni 1559 verliet koning Filips II, hertog van Brabant, Brussel en ging op 24 augustus te Vlissingen onder zeil voor Spanje waar hij op 8 september arriveerde¹⁸. Nooit zou de vorst nog in de Nederlanden wederkeren. In hetzelfde jaar kwam een eind aan de traditionele kerkelijke organisatie van de

¹⁸ J. Buisman, Duizend jaar, weer, wind en water in de lage Landen. Franeker, 1996-2000, dl. 3 p. 572.

Lage Landen. Zij dateerde nog van het begin van de kerstening en vrijwel het gehele grondgebied van de oude Nederlanden behoorde tot buitenlandse kerkprovincies en wel de aartsbisdommen Reims en Keulen. Antwerpen dat voorheen in het bisdom Kamerijk (Cambrai) lag werd nu zelf de zetel van een bisdom Antwerpen, dat deel uitmaakte van het eveneens nieuwe aartsbisdom Mechelen.

Maar voor handel en scheepvaart was vooral de ondertekening van de vrede van Cateau-Cambrésis van uitzonderlijk belang. Op 3 april werd in het vervalen kasteel van dit stadje, later bekend als geboorteplaats van schilder Matisse, een eind gemaakt aan een Spaans-Franse oorlog, jarenlang gevoerd tussen de dynastieën van de Habsburgers en van de Valois. Bekend in dit verband zijn de overwinningen die de graaf van Egmont behaalde op de slagvelden van Saint-Quentin en Grevelingen.

In 1557 kende Antwerpen nog hongersnood maar nu in 1559 was een lange crisis overwonnen. De heropening van de handel met de Atlantische en Kanaalhavens leverde de Antwerpse vloot gunstige vooruitzichten op. De voor Spanje en de Lage Landen gunstige vrede met Frankrijk werd in de Scheldestad dan ook met een processie dankbaar gevierd.

De winter van 1558-1559 was zeer streng geweest. Een zware ijsgang op de Schelde had de scheepvaart sterk gehinderd. Een honderddertigtal vaartuigen lag in het voorjaar van 1559 in de haven ingevroren¹⁹. Dit aantal duidt niet op de omvang van de Antwerpse vloot maar kan wel als waardemeter dienen voor de toenmalige havencapaciteit. Dit aanzienlijk aantal vaartuigen slaat immers op alle in de haven aangemeerde schepen, inheemse en vreemde. Aanlegplaatsen waren voorhanden zowel langs de hoofden aan de Schelde als in de diverse ruien, vlieten en vooral in de nog nieuwe kanalen van de Nieuwstad. Om plaats te winnen lagen vaartuigen vaak kops aangemeerd²⁰. De Antwerpse vloot telde toen minstens 67 vaartuigen maar het is evident dat deze niet alle samen in de haven waren geconcentreerd maar dat een onbekend aantal ongetwijfeld buitengaats was. Van 32 Antwerpse schepen werd de naam opgespoord, van 54 het type. Van deze laatste waren er 27 heuden, precies de helft, en 13 pleiten. Verder 5 karvelen en 4 waterschepen. Ook nog 2 koggen, 1 balengier, 1 boot en 1 schuit. Slechts van 2 schepen is de tonnenmaat bekend: zij maten respectievelijk 72 en 45 ton, het type werd niet opgegeven.

¹⁹ In december 1558 volgens verklaring van een beëdigd kaai-meester. CB, 14, 214 r°-v^o

²⁰ G. Asaert, *From Wharf to Commercial Metropolis. Until 1585*. In: F. Suykens e.a. *Antwerp a Port for all Seasons*. Antwerpen, 1986, p. 103.

De sterkte van deze vloot van 67 schepen is moeilijk vergelijkbaar met deze van de voorgaande jaren. Precieze cijfers zijn hierover niet bekend. Wel heeft lic. Marleen Cassiers zoals hoger gesteld de scheepsverkopen van de jaren vijftig bestudeerd. Van Pasen 1558 tot Pasen 1559 waren er 79 verkopen, Antwerpse en vreemde schepen samen. Dat is minder dan in de voorgaande jaren²¹ maar meer dan in 1559 toen slechts 49 schepen van eigenaar veranderden.

De meeste van de hogervermelde 67 schepen van 1559 waren eigendom van een Antwerpse schipper. Slechts het vaartuig van koopman-poorter Valerius Ruts stond onder het bevel van een vreemde gezagvoerder en wel een Arnemuider schipper. Een binnenvaarder was in bezit van een vrouw. Zij exploiteerde zoals meer is gebeurd het vaartuig van haar overleden echtgenoot. Een gering aantal schepen was in het bezit van niet-schippers, meestal Antwerpse kooplieden. Bij deze eigenaars stippen wij ook nog een timmerman aan, een visverkoper en twee veerlieden die samen eigenaar van een schuit waren die aan de veerstal lag. Deze bezitsstructuur is ook voor andere periodes typerend voor de Antwerpse vloot: zij was voor het grootste deel in het bezit van schippers en in slechts geringe mate van reders. Deze vaststelling werd reeds voor de vijftiende eeuw gemaakt²² en is ook van toepassing voor andere periodes van de zestiende eeuw.

Over de aangelopen havens is in 1559 weinig informatie beschikbaar. Twee schepen zijn naar Frankrijk gevaren waarvan Den vlieghende Hert in Nantes was binnengelopen. Verder lag Den vlieghenden Hazewint klaar om naar Galicië te zeilen. Op de binnenvaart passeerden drie schepen de tol van Rupelmonde, twee andere voeren dagelijks verder de Schelde op naar Baasrode en Dendermonde en niet minder dan negen Antwerpse vaartuigen werden door de Engelsen op zee gepraaid. De vrede met Frankrijk maakte de neutrale Antwerpse schepen tot doelwit voor Engelse kapers. In het voorjaar waren de Fransen nog vijanden. Zo kreeg de Katherijne van Antwerpen op weg van Veere naar Londen bij Haesborch oorlogsschepen in het zicht. Vrezend dat het Fransen waren en omdat "zij noch nyet wisten van den peyse" zijn ze ijlings naar een land Leegeruyse gezeild en wegen mist en regenweer de rede van Den Haeck²³ binnengelopen en vandaar met slechts weer met andere schepen, waarbij nog een Antwerpenaar, uitgeweken naar Hull. Met de eerste goede wind wisten zij tenslotte Londen te bereiken²⁴. Over de late zo gereputeerde Engelandvaart is nog niets te melden.

²¹ M. Cassiers, o.c., p. 17.

²² G. Asaert, Antwerpse scheepvaart, o.c.

²³ Haesborch (Hasborrow), Leegeruyse en Den Haeck zijn niet-geïdentificeerde plaatsen, vermoedelijk in Engeland gelegen.

²⁴ CB14, 501r verklaring van 1 juni 1559.

De vrede met Frankrijk was een stimulans om de vloot uit te breiden. Van 49 in 1559 op de Antwerpse markt verhandelde schepen kochten de Antwerpenaren er zelf 44 aan. Zij verhandelden in hetzelfde jaar 28 schepen zodat de vloot met 16 eenheden aangroeide. De transacties grepen vooral plaats in de maanden april en mei na het afsluiten van de vrede. Opmerkelijk is dat de drie aankopen van voor april gedwongen openbare verkopeningen betroffen die bij opbod tot stand kwamen.

Na 3 april 1559 kwamen Hollanders menig vaartuig aan Antwerpenaars te koop bieden. Inwoners van Dordrecht waren hier het meest actief met 8 heuden. Ook twee karvelen kwamen uit Holland (Amsterdam en Enkhuizen), verder twee koggen uit Brabant (Breda) en Holland (Lunnen). Verder werd telkens één schip gekocht bij Zeeuwen van Arnemuiden, Veere en Zierikzee en bij een Brabander van Bergen op Zoom. Tenslotte twee pleiten uit Brabant (Hemiksem) en Vlaanderen (Eksaarde), 1 waterschip uit Vlaanderen (Waasmunster) en een schuit uit het Brabantse Geertruidenberg.

Uit de verkoopprijzen kunnen we afleiden dat een zogenaamd "groot schip" een prijs haalde van 137 lb. gro. Vl.²⁵

Slechts één prijs liep hoger op en wel die van een karveel die voor 166.13.4 lb. gro. Vl. van eigenaar veranderde. Een tweede karveel was voor de koper 135.16.8 lb. gro. Vl. waard.

De prijzen van de heuden lagen tussen 117 lb. (een nieuw schip) en 14.10.- lb. De pleiten waren duidelijk van een lagere prijsklasse met prijzen van 19 tot 58 lb. Op te merken dat een pleit gearresteerd door de Engelsen, een zeewaardige pleit, slechts 27 lb. waard was. Uitgaande van de prijzen is het derhalve niet mogelijk een onderscheid te maken tussen rivierpleiten en zeepleiten.

Een waterschip ging 54 lb. gro. Vl., hier is het wachten op meerdere prijzen om een beter inzicht te verkrijgen.

Kogge en boeier waren lager geprijsd met 16 en 3.13.4 lb. gro. Vl. Deze waarden bevestigen voor een deel de gekende tonnenmaat met de karveel als grootste vaartuig, gevolgd door de heude en de pleit. Voor kogge, boeier en waterschip is het wachten op meerdere gegevens.

Treffend is dat de aangekochte zeevarende schepen meestal uit de noordelijke provincies van de Nederlanden afkomstig waren, de binnenvaarders vooral uit de zuidelijke gewesten. Deze trend zal in de volgende jaren aanhouden.

De aangroei van de vloot betreft voornamelijk zeegaande schepen, waarvan karvelen de grootste zijn, in mindere mate rivierschepen in hoofdzaak pleiten.

²⁵ Het betreft het pond van 240 groten.

Zoals hoger opgemerkt liepen zee- en binnenvaart door elkaar wat het onmogelijk maakt mathematisch juiste aantallen zeeschepen, respectievelijk rivierschepen, uit de scheepslijsten op te diepen.

Met dit voorbehoud gebruik makend van deze criteria waren er in de Antwerpse vloot op 67 schepen 42 zeegaande schepen en 25 rivierschepen, inclusief vissersschepen en 1 veerschuit. Grosso modo maakt dit 2 zeegaande schepen voor 1 rivierschip. Wel dient er rekening gehouden met de mogelijkheid dat het voor zeer kleine vaartuigjes niet tot een officiële registratie is gekomen.

Ook het aantal nieuwe schippers is dit jaar toegenomen. Van de nieuwe ingeschreven poorters waren er 37 die het beroep van schipper uitoefenden of 8,6%. Dit is het hoogste percentage sedert 1534 begin van de optekening in de poortersboeken. De nieuwe burgers kwamen uit een gebied begrensd door de steden Gent in het westen, Brussel in het zuiden en Leuven in het oosten terwijl de grote rivieren in het noorden dit gebied afsloten, met een uitzondering voor het Friese Stavoren. Binnen dit vaag afgelijnd gebied kwam de grootste helft en wel 20 schippers uit Brabant. Hiervan 12 uit het zuiden van het herzogdom (Vilvoorde 3, Lier 2, en telkens 1 uit Brussel, Leuven, Tijlincq bij Leuven, St-Amands, Stabroek, Zandvliet en Zemst). Verder 8 uit Noord-Brabant (Breda 2, Roosendaal 2, Bergen op Zoom, de Langstraat²⁶, Nispen en Oosterhout). Uit Vlaanderen waren 12 schippers afkomstig (Moerbeke 3, Stekene 3, Gent 2, telkens 1 van Baasrode, Biervliet, Dendermonde en Oudenaarde), verder 2 uit Zuid-Beveland (Den Agger en Reimerswaal) en één uit Holland (omgeving van Brielle) en zoals gezegd Friesland (Stavoren). Een schipper was afkomstig van een nog niet geïdentificeerde plaats (Walberk). Het jaar 1559 ligt nog wel in de crisisperiode maar een herstel is zich aan het aftekenen.

Antwerpse scheepslijst 1559

SCHEEPSNAAM	SCHIPPER	VERKOOPPRIJS	REF
1. Anna koopt HE van Middelburger	J Jaspers al Hoykeese	30.- (rest)	SR273, 123r
2. Arent kopen HE van schipper van Dordrecht	Lau Lambrechts Ant Cornelis	77.10.- (rest)	SR273, 145r

²⁶ Streek in Noord-Brabant die een rij dorpen omvat tussen 's-Hertogenbosch en Geertruidenberg.

3. Christoffel koopt HE	Cor Kemp	14.10.-	SR274 127v
4. Christoffel HE gekocht via o.a. Th de Greeve, schipper van Dordrecht Jac Wolffaert koopt ½ HE van Lie Janss., schipper van Antwerpen	Lie Janss		SR273 144v SR272 349v
5. Christoffel koopt ½ HE van P Robbijns schipper van Antwerpen	P Pauwels	48.-.-	SR274 51v
6. Cop, Gulden koopt BT	J v Ballaer, timmerman	22 Kgl [3.13.4]	SR274 5r
7. Chrijchsman koopt WA van de weduwe Adr Adriaenss, schipper van Antwerpen	J Anthonis	45.13.4 (rest)	SR273 136v
8. Eenhoren koopt WA	Cor Adriaenss	54.-.-	SR272 214v
9. Eenhoren koopt HE v schipper van Dordrecht	OI Diericxss	32.-.-	SR272 228r
10. Fortune koopt HE HE gearresteerd door Engelsen, geladen met Genuees fustein	Ant Roose	25.-.-	CB14 387v HCA/38/5
11. Fortuyne koopt HE van schipper van Arnemuiden	Cor Janss	28.-.-	SR272 180r
12. Fortuyne [Ffortune] HE gearresteerd door Engelsen	W Janssone [Jonson]		HCA/38/5
13. Haen koopt KO van schipper van Breda	Chr Jacobss	29.-.- (rest)	SR274 163v
14. Hazewint, Vliegende schipper van Valerius Ruts, koopman-poorter		72 ton naar Galicië	CB14 135v

15. Vier Heemskinderen Jac Aertss
koopt HE van schipper van Bergen op Zoom 74.-.- CB14 20r
16. Hert Vliegende Chr Adriaenss/J Cassiopijn, koopman-poorter
koopt ¼ schip van J Cassiopijn 25.-.- SR273 235r
45 ton
naar Nantes met: pruimen, wijn CB14 293r
17. Joris Ant Diericxss
ruilt HE met schipper van Dordrecht naar 80.-.- SR272 241r
18. Joris P Michiels
koopt ½ KA van P Briet, koopman wonend te Antwerpen voor
500 Kgl [83.6.8]x 2 = 166.13.4 SR272 231r
19. Juliaen Ser Willems
KA in 1557 gekocht van schipper van Enkhuizen SR273 144r
20. Katherijne Ol Diericxss
verkoopt 1/3 KA aan Adam der Kinderen, koopman-poorter
19.-.- (rest) SR272 184v
VeerenaarLonden opgebracht door Fransen naar de rede van Den Haeck
CB14 501r
21. Mane J Jacobss
koopt geboeide HE van Cor Janss, schipper van Antwerpen
73.10.- SR 272 343r
22. Pellicaen Lie Jans
koopt HE van Bar Michiels, schipper van Antwerpen
400 Kgl [66.13.4] SR 273 131r
23. Salvator J v Genuuchte
koopt 1/8 groot schip 17.5- x 8 = 137.-.- SR269 146r
24. St Jan Lau de Wijse, koopman
koopt 1/3 nieuwe HE 39.-.- x 3 = 117.-.- SR 269 136v
25. St Joris Ber Michiels
koopt HE St. Joris v schipper van Zierikzee 105.-.- SR273 379r

26. Swane J v Genuechte, koopman
koopt ¼ HE 20.5.- x 4 = 81.- SR269 135v
27. Valck Hub Gommaers
koopt HE v schipper van Dordrecht 450 Kgl (rest) [75.-] SR272 323r
28. Valck J Doren
koopt KA van schipper van Enkhuizen 815 Kgl [135.16.8] SR272 167r
29. Valck W Adriaenss
koopt ¼ HE van Ant Willemss schipper van Antwerpen 12.10- x 4 = 50.- SR272, 211v
30. Valck, Blauwen Mar Jacobs
koopt HE van schipper van Veere 58.- CB14 298r
31. Valck, Gulden God Janss
koopt HE van schipper van Dordrecht 76.6.8 CB14 373v
- 32 Valckxken Adr Diericxss
Marten Vermeere visverkoper
zwart WA, "twee hoog geboeid", achter met een brilleken, geladen met oesters CB14 275r
33. X Adr Post
koopt PL 30.- SR274 161r
34. X And Engels
koopt Wa van schipper van Waasmunster 28.- (rest) SR272 348r
35. X Cor Engelen [Cornelius Ingles]
HE beslagname van fardeel HCA/38/5
36. X Cor Hildernis [Heldernes]
gearresteerd door Engelsen HCA/38/5
37. X Fr Peterss
koopt ½ KA v zeilmaker van A'dam 29.- SR272 349r

38. X	Gil Bosch Giel Janss vettewarier kopen ½ HE v P Michielss, schipper van Antwerpen		CB14 324r SR272 193
39. X	Gil de Bruyne verkoopt PL aan schipper van Moerbeke	52.-.-	CB14 479v
40. X	Gil Janss [Egidius Jonson] koopt HE van schipper van ,v Dordrecht HE gearresteerd door Engelsen		CB14 302r HCA/38/5
41. X	Hubr Jacobs verkoopt PL aan schipper van Moerbeke	44.-.- (rest)	SR273 96r
42. X	J Danielss koopt PL van P de Bruyne schipper van Antwerpen	30.-.-	SR272 207r
43. X	J de Cock koopt HE v J v Damme schipper van Antwerpen	20.-.-	SR272 333r
44. X	J de Visschere [Johanne Ffysscher] HE gearresteerd door Engelsen		HCA/38/5
45. X	J Huybrechts koopt KO v schipper van Lunnen (Hol)	16.-.-	CB14 502v
46. X	J v Eerenbueghen dagelijks van Dendermonde en Baasrode naar Antwerpen		CB14246r
47. X	Jac Blanckaert koopt PL van zijn vader	36.-.-	SR272 240
48. X	Jaspar Coeck tol Rupelmonde		SR272 132
49. X	Ker Corneliss HE goederen door Engelsen aangeslagen		HCA/38/5

50. X Lau Janss
koopt PL van schipper van Eksaarde 21.-.- SR273 196v
51. X Lau Coeck
passeert tol van Rupelmonde SR272 230v
52. X Lau Rottiers
dagelijks van Dendermonde en Baasrode naar Antwerpen CB14 246r
53. X Lau Steemaer
bezit $\frac{3}{4}$ PL en koopt $\frac{1}{4}$ PL van Ant Wuyts, schipper van Antwerpen
14.10.- x 4 = 58.-.- SR273 138v
54. X Lie Segers
koopt nieuwe PL van schipper van Hemiksem
53.-.- (rest) SR272 215r
55. X Ml vd Wiele [Micael van de Wille]
arrestatiebevel bij Folkstone, geladen met Franse wijn HCA/38/5
56. X Nic de Greve
van Frankrijk naar Antwerpen met pruimen CB14 203r
57. X P de Blicck
verkoopt PL SR273 197r
58. X P de Bruyne
koopt PL v Ant Veesaert schipper van Antwerpen
318 Kgl [53.-.-] R273 57v
59. X P de Waeyere al de Balmakere
koopt PL van zijn vader Wr de Waeyere, schipper van Antwerpen
27.-.- SR272 167v
PL gearresteerd door Engelsen HCA/38/5
60. X P Geritss
lag op rede Den Haeck CB14 501r
61. X P vLeenth Jac de Mets veerlieden van Antwerpen
kopen SC liggend in de Veerstal van schipper van Geertruidenberg CB14 430r

62. X	P vd Velde [Vell]		
arrestatiebevel			HCA/38/5
63. X	P vd Venne		
koopt 1/8 BA van Gil Janss schipper van Antwerpen			SR272 211
64. X	Simon Jurson		
gearresteerd door Engelsen			HCA/38/5
65. X	Th de Waeyere		
verkoopt PL aan schipper van Mechelen	19.-.-		SR272 215v
66. X	W v Damme		
koopt PL v J vd Velde schipper van Antwerpen	29.-.-		SR273 199r
W v Damme verkoopt PL aan J Stobbeler	25.-.-		SR273 199r
67. X weduwe MI Verhagen			
tol Rupelmonde			SR272 244r
NB in 1559 lagen 130 schepen in de haven ingevroren			CB14 214r
Aantal schepen	67		
Naam bekend	32		
Naam onbekend	35		
Type onbekend	13		
Type bekend	54		
	heude	27	
	pleit	13	
	karveel	5	
	waterschip	4	
	kogge	2	
	bark	1	
	boot	1	
	schip	1	
Gepresumeerde zeegaande schepen :	42		
Gepresumeerde rivierschepen :	25		
Tonnenmaat bekend	2	: 72 ton	45 ton
Tonnenmaat + type bekend	0	: -	
Tonnenmaat onbekend	65		

Vreemde schipper op Antwerps schip 1

Bezit van schipper	57		
Bezit van niet-schipper van	10	kooplieden	5
		timmerman	1
		veerman	1
		visverkoper	1
		vettewarier	1
		schippersweduwe	1

Aangelopen havens

naar Baasrode en Dendermonde	:	X J v Eerenbuegen Lau Rottiers
van Frankrijk naar Antwerpen	:	X Nic de Greve
naar Galicië	:	Vliegende Hazewint
naar Nantes	:	Vliegende Hert
van Veere naar Londen	:	Katherijne
langs de tol van Rupelmonde	:	3 schepen

Goederen

Oesters	:	naar Antwerpen
Pruimen	:	van Nantes naar Antwerpen
	:	van Frankrijk naar Antwerpen
Wijn	:	van Nantes naar Antwerpen

Arrestaties door Engelsen : 9 schepen

Fortune	Ant Roos
Fortuyne	W Janss
X	Cor Hildernis
X	Gil Janss
X	J de Visschere
X	Ml vd Wiele
X	P de Waeyere
X	P vd Velde
X	Sym Jursone

Antwerps schip met vreemde schipper : Vliegende Hazewint

Antwerpse scheepsberichten 1560

In 1560 zette de economische opgang van Antwerpen zich krachtig door. De bevolking nam in aantal toe en de stijgende prijzen van bouwmaterialen wijzen op een toenemende huizenbouw. De goederenexport steeg aanzienlijk. Dit vindt weerklank in de algemeen sterke toename van de Antwerpse vloot die van 67 eenheden in 1559 naar 102 vaartuigen in 1560 opklom. Dit is de krachtigste stijging van de gehele onderzochte periode 1559-1585. Hierbij dient te worden beklemtoond dat zowel voor 1559 als voor 1560 het aangewende seriële bronnenmateriaal gelijksoortig is gebleven.

Van 52 schepen, iets meer dan de helft, is de scheepsnaam bekend, van 57 het scheepstype. De heude kwam met 22 vaartuigen op de eerste plaats, gevolgd door de pleit met 18, de karveel met 7 en het waterschip met 5 eenheden. Voor het overige is er telkens één balengier, bark, boeier, emer en marsschip.

Van deze vaartuigen kennen we voor 3 heuden de tonnenmaat die 40, 50 en 60 ton bedraagt. Een karveel mat 60 ton.

De hoogste prijs 266.13.4 lb. gro. Vl. werd betaald voor een marsschip. Voor andere types was het mogelijk gemiddelde prijzen te berekenen, tussen haakjes de hoogste en laagste prijs: van 4 karvelen bedroeg deze 94 lb. gro. Vl. (125.6.8 en 50 lb.), van 14 heuden 47 lb. (125.6.8 en 9), van 13 pleiten 48 lb (103 en 60) en van 5 waterschepen 24 lb. (31 en 16).

De forse aangroei van de vloot vindt geen weerklank in een stijging van de Antwerpse scheepsverkopingen.

Inwoners van Enkhuizen, Emden en Bremen kwamen ieder een karveel verkopen. In tegenstelling met 1559 verkochten Dordtenaars slechts twee heuden. Maar de kwantitatief belangrijkste groep verkopers op de Antwerpse scheepsmarkt waren de Mechelaars. Zij brachten er 3 pleiten, 2 heuden en een waterschip aan de man. Al in de vijftiende eeuw was Mechelen het belangrijkste centrum voor scheepsbouw in het oostelijk deel van de Zuidelijke Nederlanden en in de zestiende eeuw is dit openschijnlijk zo gebleven.

Vermoedelijk hebben Antwerpenaars ook buiten hun stad schepen aangekocht, anders is de aangroei niet te verklaren.

Vrijwel alle schepen, 95 op 102, waren bezit van Antwerpse schippers. Van de overige zeven vaartuigen waren er zes in het bezit van kooplieden en één (nog niet) van een scheepsbouwer. Op twee bodems, eigendom van kooplieden, waren vreemde schippers gezagvoerder, één van Schiedam en één van 's Hertogenbosch.

Zes schepen liepen averij op, één aan de lading en vijf aan het schip zelf, waarvan vier door aanvaring.

De Antwerpse schepen vaarden voornamelijk naar Engeland en Frankrijk. Op het grote eiland liepen zij Colchester, Ipswich en Londen aan. Wat Franse havens betreft zeilden zij bij voorkeur naar Rouaan (4 schepen) en Bordeaux (2 schepen).

Ook hebben Antwerpenaren de steven gewend naar Sevilla, San Lucar de Barrameda en de Azoren.

Binnenlands passeerden zij tien maal de tol van Rupelmonde, één schip voer naar Friesland, een ander naar Arnemuiden.

Hoewel neutraal brachten de Engelsen zeven Antwerpse schepen op terwijl Schotten één schip hebben gepraaid.

Vooraf de vaart naar Rouaan kende een steile opgang. De verscheepte goederen waren van grote diversiteit zoals gebroken glas²⁷, hammen, kandelaars, koper en koperdraad, mede, pannen, pek en teer, staal, vissersgaren, was en wol. Peperkoeken, een Antwerpse specialiteit, en nagelwit gingen naar Engeland. In Colchester en Ipswich werd Oosterse rogge, dat is graan uit het Balticum (Pruisen, Lijfland) gelost. Rogge werd ook in de thuishaven afgeleverd. Met bestemming Friesland werden raapkoeken geladen. Rogge ging naar Arnemuiden, de Walcherse rede. Tenslotte werd in Bordeaux pastel, de kleurstof gebruikt in de textielververij, voor Antwerpen geladen.

Er dient opgemerkt dat hier slechts de trafieken zijn opgesomd waar Antwerpse schepen bij betrokken waren.

Omdat Engelse kapers de vaart naar Frankrijk hinderden namen Antwerpse bevrachters hun voorzorgen. Zij lieten verklaringen onder eed voor de schepenbank registreren waarin zij bevestigden dat bepaalde schepen c.q. goederen hun eigendom waren. Deze sporen in het archief kunnen de vaart naar de Franse kusten accentueren ten nadele van de meer veilige Engelandvaart en eventueel deze naar het noorden die deze documenten niet hoefden. Het is een opmerking die ook geldt voor de jaren 1561-1563.

Antwerpse scheepslijst 1560

SCHEEPSNAAM	SCHIPPER	VERKOOPPRIJS	REF
1. Altecleyen eigenaar van HE	J Corneliss Visscher		SR272 205v
2. Anna [St] onlangs in Londen gearresteerd op verzoek van Engelsman	Ber Pauwels		CB16 75r

²⁷ Glasafval gebruikt voor recycling.

12. David	Claes Corneliss		
koopt KA van Ant Roose		83.6.8	SR277 315r
13. Drenckelinck	Ker Kerstenss Hubr Meeuss Brugman		
kopen WA		29.6.8	SR278 28v
14. Eenhoren	Jor Doens		
koopt PL van Jac de Cuyper, schipper van Antwerpen		50.-.-	SR279 199v
15. Engel	Ghe Corneliss		
1/8 ME gekocht van J Michielsz, schipper van Antwerpen			
1/8 = 33.6.8 lb x 8 = 266.13.4 lb			CB16 355v
16. Engel	J Spaerbosch		
verk 1/2 HE aan Joris vd Erven en Gommaer Vervorst, kooplieden-poorters		32.10.-	SR277 219r
17. Engel	P Adriaenss		
ruilt HE met schipper van Dordrecht		33.6.8	SR277 142r
18. Fortuyne	Cor Janss		
vermeld in 59 en 61			
19. Haen	And Adriaenss		
koopt deze HE		73.10.-	SR273 87r
20. Hert	Gil de Bruyne		
PL gekocht van P Verhaghen, schipper van Antwerpen 50 lb			CB16 430v
21. Hert, Vliegend	Cor Corneliss		
ladinglijst bestemming Rouaan: koper, mede, wol, hammen, staal, pannen, kandelaars, was, pek, gebroken glas			CB16 112v
22. Hont	Marinus Jacobss		
verkoopt WA aan schipper van Goeree		16.-.-	SR277 317r
23. Jacob	Ant Gheerds		
koopt 2 x 1/2 HE van J en P Corneliss, schippers van Antwerpen [12.5 x 2] =		24.10.-	64SR277 139v

24. Jager	H Janss schipper van Schiedam Philips v Auchy en J de Heer, kooplieden van Antwerpen		
schip van 55 ton gereed om te reizen naar eiland van St Michiel (Sao Migue			
en de Azoren			CB16 292v
25. Joris	Dierick Janss		
koopt KA van P Briet, koopman-poorter		116.13.4	SR277 138
26. Juliaen	Ser Willems		
vermeld in 59 en 61			
27. Katelijne	Dierick Claess		
1/3 KA gekocht van Ant v Meeren, koopman,			
voor 16.13.4 lb x 3 =		50.-	CB16 356v
28. Katlijne	Cor Verdonck		
verkoopt 1/4 HE aan schipper van Roosendaal			
		12.- (rest)	SR277 239
29. Leeuw	MI Willems		
koopt HE		16.-	SR272 255
30. Michiel	J Verhorst		
300 balen pastel van Bordeaux naar Antwerpen			CB14 256v
1600 balen pastel van Bordeaux naar Antwerpen			CB16 123v
St Michiel kwam half april van Sevilla naar Antwerpen bij eiland Heysant			
door 2 Schotse schepen geënterd en afgenomen pakje met 50 dukaten. J Ve			
horst vertrekt nu naar San Lucar			CB16 155r
3 kooplieden van Bordeaux getuigen over reis Bordeaux-Antwerpen : tijden			
storm voor Pleymarche ²⁹ en Groylant ³⁰ werden 100 balen pastel, 3 bassen en			
kamers over boord gezet. De pastel was eigendom van een Bordelees en twee			
andere passagiers			SR279 317
31. Pancras	W Anthoniss		
400 balen pastel van Bordeaux naar Antwerpen			CB14 238v

²⁸ Ouessant (Bretagne)

²⁹ Niet geïdentificeerd.

³⁰ Niet geïdentificeerd.

32. Pellicaen	Adr Peterss		
Koopt WA van schipper van Mechelen		28.-.-	SR273 90v
Koopt WA van Th Jacopss, schipper van Antwerpen			CB16 14r
WA verkocht aan schipper van Saaftinge voor 31 lb			CB16 13r
33. Pellicaen	Cl Willems		
vóór Vlissingen in de grond geboord			CB14 213r
De heude van 50 ton lag voor anker wachtend op gunstige wind om naar Engeland te zeilen. Een grote hulk van Enkhuizen van 600 ton boorde De Pellicaen in de grond, bemanning gered in boot			CB14 197r
Gerepareerd in 59. Geschatte waarde 103 lb gro VI			CB14 224r
Kooplieden van Maastricht hadden aan boord 3 tonnen met nagelwit en een vat met peperkoeken			SR272 308r
34. Pellicaen	J v Eerdenbeugen		
koopt HE van schipper van Mechelen		17.-.-	SR272 299v
koopt HE van Ant Spaerbosch alias Martens, schipper van Antwerpen		38.-.- (rest)	SR272 304r
35. Peter	P Michielss/ J Persoons, sloopstimmerman		
verkopen Pau Timmerman, koopman van Oostland het schip nu Peter van Lübeck, in Plymouth			CB14 290r
36. Salvator / And v Berchem Urbain Wasser, kooplieden van Antwerpen			
kopen KA van schipper van Enkhuizen		90.6.8	SR272r
37. Sampson van Antwerpen, schipper van Den Bosch /Coenraed Sel			
Coenraed Sel koopt 1/4 HE van W v Tongheren, poorter gearresteerd door Engelsen			SR277 221v HCA/38/5
38. St Jacob	Ber Michielss		
koopt HE van schipper van Zierikzee		28.-.-	SR277 329v
HE gearresteerd door Engelsen			HCA/38/5
39. St Jan	Loys de Riddere		
ruilt PL met schipper van Mechelen		21.-.-	SR277 297v
40. St Jan Baptist	Sym Janss/Coenraed Sel, koopman-poorter.		
Coenraed elS koopt 1/3 HE van 60 ton van W v Tongheren, poorter gearresteerd door Engelsen			SR277 221v HCA/38/5

41. St Jan Evangelist Jacq Smit
in Bordeaux pastel geladen voor Antwerpen, wegens storm
bij Outerybay (Bretagne) moesten zij het boeganker kappen CB16 104r
St Jan Evangelist Wr Adriaenss
400 à 500 balen pastel van Bordeaux naar Antwerpen CB14 238v
42. St Joris Ant Diericxss I
vermeld in 59 en 61
43. St Peeter Joos Janssins
koopt WA van schipper van Brouwershaven 31.3.4 SR274 135
44. Swaen J Rijck
brengt goederen van Bergen op Zoom.
Het laden duurde er 8 dagen inclusief de paasdagen CB16 401v
45. Valck Huy Gommers
aanvaring aan Stenen Kraan met kalkpleit CB14 496v
46. Valck J Doren
vermeld in 59 en 61
47. Valck Loys de Riddere
HE gekocht van Dendermondenaar 10 lb CB14 330
48. Valck Gulden Claes Henricx
HE gekocht van schipper van Gorcum 68.13.4 CB14 334v
49. Valck, Gulden Wr Peterss
van Antwerpen naar Rouaan: 12 lasten en 8 tonnen pek,
9 lasten teer, 1 klok was, 8 pakken en 78 ringen
koperdraad, 9 halve zakken wol, 10 rollen vissersgaren,
19 tonnen gebroken glas, 1 wit vat kandelaars, 6 balen mede CB14 264r
50. Valckxken Adr Diericxss
vermeld in 59 en 62
51. Vier Heemskinderen Jac Aertss
vermeld in 59 en 63
52. Wildeman Swerten Cl Willems
koopt KAvan 60 ton van burger van Emden 750 Kgl
125.-.- SR277 307

53. X	Adr Post		
	vermeld in 59 en 61		
54. X	Aerdt Vriese		
	sedert 30 jaar gevaren met eigen schepen, getuigt over tollenaar van Rupelmonde		CB16 70r
55. X	Ant Janss		
	verkoopt dubbele BE aan schipper van St.-Omaars	18.6.8 (rest)	SR278 140r
56. X	Cor v Damme I		
	koopt PL X van Joos v Damme, schipper van Antwerpen, zijn vader		CB16 338v
	tollenaar Rupelmonde		CB16 338r
57. X	Daneel van Lare		
	zijn PL X in den Brouwer tegenover Beerland was getuige van een aanvaring		CB14 204r
58. X	Fr Peterss Langstrate		
	1/2 KA		
	19 last Oosterse rogge naar Colchester		CB16 246v
59. X	Ghe Henricx		
	verkoopt Bergse WA aan schipper van Lier		CB19 219r
60. X	Ghe Janss		
	koopt PL van Ker v Eynde, schipper van Antwerpen	24.-.- (rest)	SR277 280v
61. X	Gil Janss		
	vermeld in 59 en 61		
62. X	Goris Raes		
	koopt PL van J Anthoniss		SR277 249r
63. X	H de Blasere		
	koopt PL van schipper van Mechelen	24.-.-	SR278 52v

64. X	H Janss		
koopt klein KA		16.2.3 (rest)	SR277 158
65. X	J About		
koopt HE van schipper van Dordrecht		25.10.- (rest)	SR277 135
zijn kieckeback in den Brouwer tegenover Beerland in aanvaring met Engelsman			CB14 204r
66. X	J Bellens		
sedert 25 j met eigen schepen gevaren, getuigt over tollenaar v Rupelmonde			CB26 70r
67. X	J Coelemans		
verk PL aan Ker Stobbeleere, schipper van Antwerpen		26.16.8	SR273 229
68. X	J Cornelis		
koopt 1/3 HE		19.-.- (rest)	SR278 1r
69. X	J de Cuypere		
koopt PL		27.-.—	SR274 225
70. X	J de Beer		
gelost 769 viertel rogge voor bakker			CB14 482r
71. X	J de Cock		
vermeld in 59 en 62			
72. X	J de Ribaucourt, poorter		
verkoopt schip aan schipper van Delft		15.12.8 lb	SR273 80r
73. X	J de Waeyere		
heeft 26.900 raapkoeken naar Friesland gevoerd			Pk626 128
74. X	J Janss		
aan nieuwe meekade, getuige van aanvaring van kalkschip			SR273 224
75. X	J Stul		
vervoert rogge naar Arnemuiden			CB14 482r
76. X	Jac Blanckaert		
borg bij de tollenaar van Rupelmonde			CB16 377v

77. X	J v Parijs	
borg bij de tollenaar van Rupelmonde		SR279 319r
78. X	Jac Creve	
borg bij de tollenaar van Rupelmonde		SR279 319r
79. X	Jac Janss	
koopt EM van Mar Peterss, schipper van Antwerpen		
	16.- (rest)	SR277 137r
80. X	Jaspar Janss al Moninck	
aangekomen met 502 viertel rogge		CB14 482r
81. X	Joos Daneels	
borg bij de tollenaar van Rupelmonde		CB16 338r
82. X	Joos v Damme	
verk PL aan zoon Cor, schipper van Antwerpen		CB16 338v
83. X	Joos v Eckeren	
borg bij de tollenaar van Rupelmonde		CB16 338r
84. X	Joos Vuesels	
koopt PL van J de Bruyne, schipper van Antwerpen		
	26.-	SR277 352r
85. X	Lau Steemaer	
vermeld in 59 en 62		
86. X	Mat Vrancx	
sedert 50 jaar gevaren als meester en als dienaar		CB16 98v
87. X	Ml Creve	
aflevering van weedbaal in de Hoogstraat		SR274 134v
88. X	Ml vd Wiele	
74 ringen koperdraad naar Rouaan		CB16 219r
89. X	Lieven Creve	
borg bij de tollenaar van Rupelmonde		SR279 319r

90. X	Nic de Greeve		
	naar Rouaan: 14 zakken wol, 2 pakken koperdraad,		
	2 dozijn hammen van Antwerpen		CB14 256v
91. X	OI Diericxss		
	8 last Oosterse rogge naar Ipswich		CB16 246v
92. X	P Bouwens		
	borg bij de tollenaar van Rupelmonde		SR277 302r
93. X	P Cole		
	aangekomen met 943 viertel rogge		CB14 482r
94. X	P de Bruyne		
	koopt PL van scheepsbouwer van Rumst	50.-.-	SR277 304r
95. X	P de Waeyere al Balmaker		
	PL gearresteerd voor schulden		CB14 173r
96. X	P de Blicck		
	koopt PL van J Anthoniss, schipper van Antwerpen		
		90.-.-	SR272 319v
97. X	P v Damme		
	koopt PL van J Blancaert schipper van Antwerpen		
		66.-.-	SR277 297v
98. X	Raes Nockens al vuyter Aelst		
	koopt PL van schipper van Mechelen		CB16 24r
99. X	Sym v Damme		
	koopt PL van J vd Velde, schipper van Antwerpen		
		58.-.- (rest)	SR272 42v
100. X	W Adriaenss		
	aangekomen met 596 viertel rogge		CB14 482r
101. X	W Coeck		
	verkoopt PL aan schipper van Moerbeke		SR277 245r
102. X	W v Damme		
	vermeld in 59 en 61		

Aantal schepen: 102

Naam bekend 52
Naam onbekend 50

Type onbekend 45
Type bekend 57

HE 22
PL 18
KA 7
WA 5
BA 1
BE 1
BO 1
EM 1
ME 1

Tonnenmaat bekend 5: HE 3 KA 1 onbekend type 1

Tonnenmaat + type bekend 4: HE 40 50 60 ton
KA 60 ton

Bezit van schipper 195

Niet bezit van schipper 7 koopliden 5
scheepsbouwer 1
visverkoper 1

Antwerps schip met vreemde schipper: 1 Schiedam

Averij aan de lading

Michiel J Verhorst

Averij aan het schip

St.-Jan-Baptist Jacq Smit

Aanvaring

Pellicaen Cl Willems

Valck Huy Gommers

X J About

X J Janss

Aangelopen havens

Engeland : Pellicaen

Colchester : X Fr Peterss Langstrate

Ipswich : X Ol Diericxss

Londen : Anna Christoffel

Rouaan : Vliegend Hert, Gulden Valck, X Ml vd Wiele, X Nic de Greeve

Bordeaux : Anthonis, Michiel, Pancras, St Jan Evangelist

Azoren : Jager

Sevilla : Michiel
San Lucar : Michiel
Friesland : X J de Waeyere
Arnemuiden: X J Stul

tol Rupelmonde: 10 schepen

Goederen

gebroken glas	naar Rouaan
hammen	naar Rouaan
kandelaars	naar Rouaan
koper	naar Rouaan
koperdraad	naar Rouaan
mede	naar Rouaan
nagelwit	naar Engeland
Oosterse rogge	naar Colchester en Ipswich
pannen	naar Rouaan
pastel Bordeaux	naar Antwerpen
peperkoeken	naar Engeland
pik	naar Rouaan
raapkoeken	naar Friesland
rogge	naar Antwerpen en Arnemuiden
staal	naar Rouaan
teer	naar Rouaan
vissersgaren	naar Rouaan
was	naar Rouaan
wol	naar Rouaan

Gearresteerd door Engelsen: 7 schepen

Anna	Ber Pauwels
Christoffel	Daniel Jans
Christoffel	Ker Corenliss
Sampson	Coenraed Sel
Jacob	Ber Michielss
St Jan Baptist	Sym Jans
X	P de Waeyere

door Schotten: 1 schip

Michiel	J Verhorst
---------	------------

(wordt vervolgd)

Résumé en français

Navigation anversoise de la paix de Cateau-Cambrésis jusqu'à la chute de la ville (1559-1585).

L'historiographie n'a pas porté attention à l'essence de la flotte commerciale anversoise au 16ième siècle.

Cette recherche sur la période 1559-1585 est une première tentative pour dresser une liste de navires anversois. Les registres scabinaux conservés aux archives de la ville d'Anvers forment la source la plus importante pour cette entreprise. Cet article concerne les années 1559 et 1560, la période jusqu'à 1585 sera traitée dans les tomes suivants des Communications.

La recherche pour 1559 a révélé l'existence de 67 navires anversois, actifs sur mers et rivières, les types les plus importants étant 27 heues, 13 pleites et 5 caravelles. Une comparaison avec l'armée précédente n'est pas possible faute de données.

En 1560 le nombre de navires a augmenté considérablement avec 102 navires dont 22 heues, 18 pleites et 5 caravelles, ces types étant les plus fréquents. La paix avec la France a certainement contribué à cette évolution avantageuse. Les deux tiers de ces navires sont considérés comme navires de mer. En 1559 et 1560, respectivement 9 et 7 navires anversois ont été arraisonnés sur mer par les Anglais.

English summary.

The Antwerp merchant fleet from the peace of Cateau-Cambrésis until the surrender of the city (1559-1585).

Until now historians have paid no attention to the core of the Antwerp fleet in the 16th century.

The present research covering the years 1559-1585 is the first attempt at drawing up a list of Antwerp vessels in the aforementioned period on the basis of the alderman registers preserved in the Antwerp city archives..

This article only deals with the years 1559 and 1560, the next period will be discussed in upcoming numbers of this periodical.

As no research is available for the year 1558, a comparison with 1559 proves impossible. For 1559 we find the names of ships, shipmasters or owners of 67 Antwerp ships that are simultaneously active at the time with hoys (27), pleys (13) and carvels (5) being the most important types.

Two thirds of the ships are sea-going. The owners are mostly Antwerp shipmasters. With a few exceptions they are no merchants. In 1559 and 1560 respectively nine and seven vessels were arrested at sea by English warships.

